

Nr 463

Av herr Trana m. fl., om utredning angående statsbidrag till allmänna samlingslokaler m. m. i glesbygdsområden.

(Lika lydande med motion nr 383 i Första kammaren)

Vårt lands fortsatta omvandling från agrarsamhälle till avancerad industristat fortgår i oförminskat tempo, och enligt verkställda prognoser beräknas ytterligare avsevärda delar av jordbrukets befolkning komma att inom överskådlig tid övergå till mera lönande eller attraktiva sysselsättningar inom andra yrken.

Denna utveckling, som otvivelaktigt utgör en av hörnpelarna och förutsättningarna för vårt folks uppnådda standard i olika avseenden, har dock icke kunnat ske utan att svårbemästrade följdverkningar uppkommit. Det är att befara att dessa följdproblem, på grund av den fortgående samhällsstrukturomvandlingen, kommer att ytterligare accentueras och kräva skärpt uppmärksamhet från statsmakternas sida under förutsättning att målsättningen alltfört blir att åstadkomma en långtgående nivellering av existensbetingelserna för de olika yrkes- och medborgargrupperna oavsett på vilken plats i samhället dessa fullgör sin arbetsinsats. Om en sådan målsättning synes man hittills ha varit i stort sett överens på det politiska planet.

En av de mest komplicerade följdverkningarna av samhällets struktur-omvandling är utan tvivel de problem, som uppstår för större delen av landsbygdskommunerna och dess kvarvarande innevånare genom den starka avtappningen av de produktiva och kapitalskapande åldersgrupperna. Svårigheterna för glesbygdskommunerna att vid sjunkande skatteunderlag kunna funktionellt erbjuda med tätorterna likvärdig service är alltför välkända för att här behöva närmare beröras. Problemets svårighetsgrad betygsättes kanske bäst genom att dels hänvisas till motiven för den år 1952 genomförda storkommunreformen, varvid antalet landskommuner genom sammanslagningar minskade från 2 281 till 816, och dels till att denna genomgripande reduktion, på grund av den därefter fortsatta omvandlingen av näringslivets struktur, i dag betraktas såsom så otillräcklig, att riksdagen inom kort kommer att ånyo få taga ställning till en ännu mera, för samhället i dess helhet, genomgripande kommunreform. Att samtliga remissinstanser, även de med speciell landsbygdsanknytning, praktiskt taget på alla väsentliga punkter enhälligt tillstyrkt det nu föreliggande förslaget vittnar ytterligt starkt om glesbygdsproblemens djupgående svårighetsgrad.

En annan svårbemästrad följd av den fortgående anhopningen av innevånare till större städer och industricentra är, förutom att denna utveckling

synes predestinera till ständigt ökad asocialitet och problematiska ungdoms- och vårdproblem, att vårt samhälle genom sin befolkningsmässigt, industriellt och förvaltningsmässigt centraliserade konstruktion och mot bakgrunden av det labila världsläget och den tekniska utvecklingen på krigföringens område blivit på ett helt annat sätt än tidigare sårbart för krigshandlingar om ofred skulle uppstå. Statsmakterna har insett detta och i möjligaste mån inrättat sig därefter.

I den till Sveriges medborgare genom inrikesdepartementets försorg utsända broschyren »Om kriget kommer», innehållande anvisningar beträffande civiltjänstens och den enskildes uppträdande i en sådan situation, slås fast, att ett nutida krig är totalt och därför måste mötas med ett totalt försvar. En av de första genomgripande åtgärderna blir att från de större tätortscentra utrymma alla dem, som icke oundgängligen behövs för att uppehålla absolut nödvändiga samhällsfunktioner. Resten, med en dominans av kvinnor, barn, åldringar, invalider och sjuka, skall så snabbt som möjligt evakueras till glesbygderna.

Det har förutsatts att flertalet av de evakuerade skall inkvarteras i första hand i enskilda hem. Även om detta i en sådan situation måste framstå såsom en självklar utväg, torde just inkvarteringsmöjligheterna kunna komma att i praktiken bli ett ytterligt svårlöst och komplicerat problem. Detta av flera orsaker. Dels på grund av inkvarteringsklienteletets allmänna sammansättning och tidigare bostads- och serviceerfarenheter och dels genom att en stor del av landsbygdens tidigare bostadsbestånd, på grund av samhällets strukturomvandling icke längre är intakt och i sådant tillstånd att det är användbart som bostäder, i varje fall icke under den kallare delen av året. Som känt är beräknas ca 15 jordbruk per dag bortrationaliseras, och även om bostadshusen oftast till en tid står kvar är de merendels av dålig beskaffenhet och i avsaknad av moderna bekvämligheter. Under dessa omständigheter måste man säkerligen räkna med att även andra lämpliga lokaliteter än enskilda hem måste ianspråktagas för inkvartering. I första hand vändes då blickarna mot allmänna samlingslokaler och skolor, vilka i en trängd situation kan komma att rekvireras av myndigheterna för inkvarteringsändamål av olika beskaffenhet. Samtidigt måste dock i görligaste mån skolundervisningen — icke bara för landsbygdens barn, utan också för de evakuerades — hållas i gång. Det torde därför finnas starka skäl till en närmare granskning av de särskilda inkvarteringsmöjligheter, som med en förutseende och långsiktig beredskapsplanering borde kunna icke bara i nuet ställas till förfogande, utan också av beredskapsskäl för överskådlig framtid bibehållas.

De första årtiondena av nittonhundratalet, innan ännu den mera markerade folkströmmen till de större tätorterna påbörjats, förekom i landsbygdens samhällsbildningar en livlig föreningsverksamhet. Främst märktes väl nykterhetsorganisationerna och den spirande fackliga och politiska arbetarrörelsen. Med stora personliga uppoffringar uppbyggdes ordenshus och Folkets hus, vilka blev viktiga centralpunkter för landsbygdens kulturella och

politiska liv. Sedermera tillkom hembygdsgårdarna. En mycket stor del av dessa samlingslokaler är nu nedslitna och går mot ett snabbt förfall. I den mån organisationerna ännu finns kvar är de till medlemsnumerären ofta starkt nedkrympta och ekonomiskt orkeslösa, varigenom förutsättningarna för dessa föreningar att för upprustningsändamål av lokalerna kunna tillgodogöra sig de låne- och bidragsformer, som står till buds, är starkt beskurna eller obefintliga.

Den på grund av folkminskningen på landsbygden sedan årtionden pågående centraliseringen av skolväsendet har medfört att ett mycket stort antal bygdeskolor måst nedläggas. Den nu aktuella grundskolans genomförande kommer säkerligen att ytterligare starkt påskynda denna utveckling. Som ett enda exempel kan nämnas att inom nuvarande Östhammars stads landsbygdsområde har sedan början av 1930-talet 21 bygdeskolor nedlagts. Fler-talet av landsbygdens nedlagda bygdeskolor torde gå mot ett snabbt förfall, enär de kommunala ansträngningarna på grund av ett i förhållande till de växande arbetsuppgifterna vikande skatteunderlag självfallet måste inriktas på mera aktuella arbetsuppgifter än fortsatt underhåll av nedlagda bygdeskolor. Dessa bygdeskolor har i regel tidigare också fyllt en icke oväsentlig funktion i bygdernas kulturella liv då de ställts till förfogande för möten och sammankomster av olika slag.

Hela denna ovan relaterade utveckling mot en förstöring av ett mycket stort antal av glesbygdernas hittillsvarande samlingslokaler och bygdeskolor har måhända hittills — om ock med starkt beklagande — måst accepteras såsom en nödtvungen följdverkan av samhällets strukturomvandling. Men frågan uppstår, om icke mot bakgrunden av det labila världsläget och den tekniska utvecklingen på krigföringens område en omvärdering härvidlag måste anses befogad av hänsyn till utrymnings- och inkvarteringsaspekterna vid eventuell ofred. I nuläget torde det vara ett nationellt försvarsberedskapsintresse, att i händelse av utrymning av tätorterna alla inkvarteringsmöjligheter i berörda avseende för överskådlig tid hålles intakta. Detta torde icke kunna ske annat än genom statlig medverkan under sådana former att betungande skuldbördor för organisationer och kommuner undvikas. Det borde därför för offentliga samlingslokaler i glesbygdsområdena — utöver redan befintliga statsbidrags- och lånemöjligheter — tillskapas ett särskilt civilförsvarsstatsbidrag avsett att efter ansökan utgå till primärunderhållet av samlingslokalerna, till den del detta avser förhindrande och avhjälpan av rötskador, enklare uppsnygning av samlingslokalernas interiör samt anordnandet av godtagbara uppvärmningsanordningar.

I samma syfte, att för ett eventuellt uppkommande utrymnings- och inkvarteringsbehov rädda den stora reserv av inkvarteringslokaler, som de nedlagda bygdeskolorna borde kunna anses utgöra, borde även glesbygdskommunerna efter samma grunder kunna tillerkännas statsbidrag till fortsatt primärunderhåll av nedlagda bygdeskolor.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om skyndsamt utredning rörande förutsättningarna för och

lämpligheten av tillskapandet av särskilda statsbidragsmöjligheter, s. k. civilförsvarsbidrag, till primärunderhåll av allmänna samlingslokaler och nedlagda bygdeskolor i glesbygdsområdena.

Stockholm den 23 januari 1962

Folke Trana

Bror Nyström

Essen Lindahl

Oskar Lindkvist

Gunnar Engkvist

Anna-Lisa Lewén-Eliasson

Ragnar Ekström
i Björkvik

Viola Sandell

Helge Lindström

Elsa Lindskog

Bo Martinsson

Sigrid Ekendahl

Alf Andersson